אדריכל בתי החלומות של תל אביב הקטנה

מלון נורדאו ברחוב נחלת בנימין 27, שעוצב ב־1925 על ידי האדריכל יהודה מגידוביץ, נראה בתצלום זה לאחר שִחזורו ופתיחתו מחדש.
המלון זכה ב־2018 במקום הרביעי מבין 15 המִבנים היפים בתל אביב ובתואר המלון היפה ביותר בעיר.

צילום: יגאל זלמנסון, מתוך אתר פיקיוויקי

אבני מורשת
ליקט, כתב וערך
בני גבירצמן

סיפור

אין כמו האנשים שבנו את הארץ

מצגת זו נכתבה וערכה על ידי בני גבירצמן ז"ל.

בני נולד בתל אביב בשנת 1934, הלך לעולמו באוקטובר 2023.

במשך שנים היה כתב ועורך בעיתון "ידיעות אחרונות".

הוא פרסם ב"מגזין מורשת ארץ" מעל 40 מצגות
בסדרה "אין כמו האנשים שבנו את הארץ".

קבוצת אבני מורשת מקדישה את המצגת בעיצוב חדש
לזכרו של חברנו היקר בני.

כשהגיע ארצה באוניה "רוסלאן", ב־1919, עם אשתו ואחד משני ילדיהם, כבר היה יהודה לייב מגידוביץ בן 36 ואדריכל מנוסה. הוא אומנם נולד באומן שבאוקראינה, ב־1886, אך את רוב שנותיו לפני עלייתו ארצה עשה באודסה, אליה עבר ב־1903, כדי ללמוד במשך שש שנים את מקצוע האדריכלות באקדמיה לאמנות שנמצאה ב"פוליטכניקום" של אודסה".

כאזרח רוסי נאמן, החליט מגידוביץ הצעיר עם תום לימודיו, להתנדב לשירות צבאי. בוגרי אקדמיה שירתו אז בצבא שנה אחת בלבד וזו עברה עליו בבניית מחנות צבא בסיביר. כשחזר לאודסה, ב־1911, נשא לאישה את ארוסתו עטל פוגל ועד מהרה התמנה למנהל עבודה אצל אחד מגדולי הקבלנים באודסה. במקביל, הוא קיבל רישיון לפתיחת משרד טכני לבניין והחל לעבוד כאדריכל עצמאי. ואז פרצה מלחמת העולם הראשונה...

הצאר הרוסי קבע באותם ימים, כי בוגרי אקדמיה שיתגייסו ישרתו בגדוד מיוחד ויעברו קורס קצינים מזורז. אלא שלאחר שמגידוביץ התגייס, שונתה ההוראה ונקבע כי בוגרי אקדמיה יהודיים לא יהיו קצינים, אלא יישלחו ישירות לחזית. מגידוביץ, שחש עצמו נבגד, החליט להשתמט מהשירות הצבאי - ויהיה אשר יהיה...

המחיר ששילם היה כבד: הוא עקר אצל רופא שיניים 18 משיניו וכשגם זה לא הספיק, התאשפז אצל כירורג ששבר לו רגל...

רק אז הגיע השִחרור המיוחל ומגידוביץ יצא שוב לשוק העבודה האזרחי. אלא שבגלל המלחמה פסקו כל עבודות הבנייה ברוסיה ומגידוביץ מצא עצמו ללא תעסוקה. למזלו, קיבל במהלך לימודיו באקדמיה גם הסמכה להוראה ובזכותה נעשה מורה באחד מבתי הספר באודסה.

יהודה מגידוביץ החייל וארוסתו עטל פוגל, לפני נישואיהם

במקביל לעבודתו כמורה, גילה מגידוביץ גם מעורבות עמוקה בפעילות ציבורית בקרב יהודי אודסה. בין השאר, הוא פעל רבות בתחום ההגנה העצמית של היהודים, נוכח התגברות האנטישמיות של האוכלוסייה הכללית בעיר. הוא גם היה מעורב בפעילות הציונית באודסה ובמסגרת זאת נפגש עם מנהיגים ציוניים שעברו בעיר.

תוך כדי כך, פרצה ב־1917 המהפכה הבולשביקית ואודסה נעשתה מקום מסוכן, פשוטו כמשמעו. השליטה בעיר עברה בשנים 1917 – 1919 עשר פעמים מיד ליד של הצדדים הלוחמים ובהתנגשויות ובמעשי השוד שאירעו בה יום יום, נהרגו ונפצעו רבים מהתושבים. לפי אחד התיאורים מאז, "רעב וחוסר עבודה נתנו אותותיהם בכל. אנשים מתו ברחובות. לילה לילה היו הפצצות והרוגים. בבוקר נראו עקבות דם על המדרכות... מאות נכים פשטו יד... שקי חיטה ואפונה היו למאכל סוסי הצבא ואילו האזרחים מתו מרעב... מאסרי פתע בוצעו בלילות ומדי לילה הוצאו אזרחים להורג. האנשים חיו בפחד מתמיד..."

יהודה ועטל מגידוביץ עם בניהם, רפאל ואבשלום, בשנותיהם הראשונות בארץ

לכל אלה נוספה האנטישמיות, שפשטה באודסה באותם ימים והייתה "הקש האחרון", מבחינתו של מגידוביץ. וכך, כששמע כי צפויה הפלגה של האונייה "רוסלאן" מאודסה לארץ ישראל, הוא פנה לפרופסור קלאוזנר, שאירגן את ההפלגה – והצטרף עם אשתו ואחד משני ילדיהם, אל הנוסעים. (הבן השני הגיע לאחר כמה חודשים).

כשהגיע מגידוביץ ארצה, הביא איתו אוהל, שחשב כי יוכל להתגורר בו בתקופה הראשונה לעלייתו. אלא שהאוהל הועף ברוח באחת הסערות של חורף 1919 – 20 ומשפחת מגידוביץ נאלצה לשכור חדר למגוריה אצל משפחת לרנר ברחוב אחד העם 1. משפחה זו נעשתה גם הלקוח הראשון שלו בארץ: הוא תיכנן ובנה קומה שנייה לביתה במהירות ובאיכות ביצוע מעולה – והיה זה עבורו "כרטיס כניסה" משובח לשוק הבנייה בתל אביב. לא עבר זמן רב והוא החל לקבל הצעות לבניית כמה בתים ושמעו יצא כמקצוען.

ב־1921 קיבלה תל אביב משלטונות המנדט מעמד של עיר וראש העירייה, דיזנגוף, שהכיר את מגידוביץ עוד מימיו באודסה, הציע לו להקים ולנהל בעירייה (במִשרה חלקית!) מחלקה טכנית, שתטפל בכל נושא הבנייה בעיר.

יהודה מגידוביץ ליד שולחן עבודתו

החל מבדיקת תוכניות הבנייה השונות, עבור להשגחה על מראה נאות של הבניינים וכלה בפיקוח על הבנייה עצמה. כמעט במקביל, קיבל מגידוביץ הצעה ממחלקת העבודות הציבוריות של ממשלת המנדט – לנהל את בניית בתי המלאכה של הרכבת בחיפה. המשכורת שהוצעה לו אז הייתה של שמונה לי"ש, בעוד שהמשכורת שהציעה לו עיריית תל אביב הייתה של חמש לי"ש בלבד, אך הוא החליט להיענות דווקא לעירייה וכך נעשה מגידוביץ למהנדס העיר הראשון של תל אביב. להשלמת הכנסתו, הוא עבד גם כמורה בסמינר לבנות. אולם תוך חודש אחד בלבד הוכחה החלטה זאת כנכונה, שכן דיזנגוף הבין מייד שהתפקיד מחייב הרבה יותר מחצי משרה. הוא השלים בהתאם את שכרו של מגידוביץ ואפילו התיר לו לעסוק במקביל בעבודה פרטית כאדריכל...

כשהגיע מגידוביץ ארצה ב־1919, היה מספר תושבי תל אביב כאלפיים בלבד והשטח הבנוי שלה היה בסדר גודל של עיירה באוקראינה. אבל מגידוביץ, שהושפע רבות מסגנון הבנייה האקלקטי של אודסה, שאף להפוך את תל אביב ל"אודסה הקטנה" ובמקביל לכהונתו כמהנדס העיר, פתח משרד אדריכלות, שהפיק לכל דורש תוכניות בנייה של בתים בסיגנון מצועצע זה.

בניינים בסגנון אקלקטי מעטרים את שדרות רישליה באודסה, בתצלום צבוע ביד מ־1920

הסגנון האקלקטי באדריכלות נפוץ בעולם בעיקר משלהי המאה ה־19 עד תחילת שנות ה־30 של המאה ה־20. הקו הבולט בו היה שימוש רחב בעמודים ובפיתוחי אבן מסגנונות רבים - החל מקשתות וקמרונות אופייניים למזרח הקרוב והרחוק וכלה בכרכובים מעוטרים ובכותרות עמודים הלניסטיים.

מגידוביץ רכוב על ה"פרייבט" שלו,
עליו הגיע כל בוקר לבית העיריה
ויצא לסיורי ביקורת באתרי הבנייה
השונים בתל אביב...

כאמור, הירשה דיזנגוף למגידוביץ לעסוק בעבודות פרטיות מחוץ לשעות עבודתו כמהנדס העיר - ואכן הייתה זו מבחינתו תקופה פורייה מאוד בשוק הבנייה הפרטי.

המבנה הראשון שלו באותה תקופה (1921), היה מלון "גינוסר", הניצב בקרן הרחובות אלנבי ושדרות רוטשילד ונודע יותר בשם בעליו הראשון - בן נחום. בכל קנה מידה, זהו מבנה מפואר, במיטב הסגנון האקלקטי. הכיפה שבראש המלון, הנשענת על עמודונים, חדר המדרגות הבנוי כמגדל של טירה, העובדה ששתי החזיתות שלו שונות זו מזו (קשתות בסגנון מורי בחזית של שדרות רוטשילד וחלונות מלבניים בחזית של אלנבי ועוד כהנה וכהנה - כל אלה הופכים אותו למבנה ייחודי.

במשך השנים עבר המבנה שינויים רבים שפגמו בו, אך בתחילת המאה ה-21 ניתן רישיון בנייה של מבנה רב קומות בשטח הצמוד אליו, בתנאי שהמלון ישוחזר לקדמותו. שימורו אכן נעשה בשנים 2010 - 2011, בניהול האדריכלית ניצה סמוק וכיום המבנה מרשים כבימיו הראשונים.

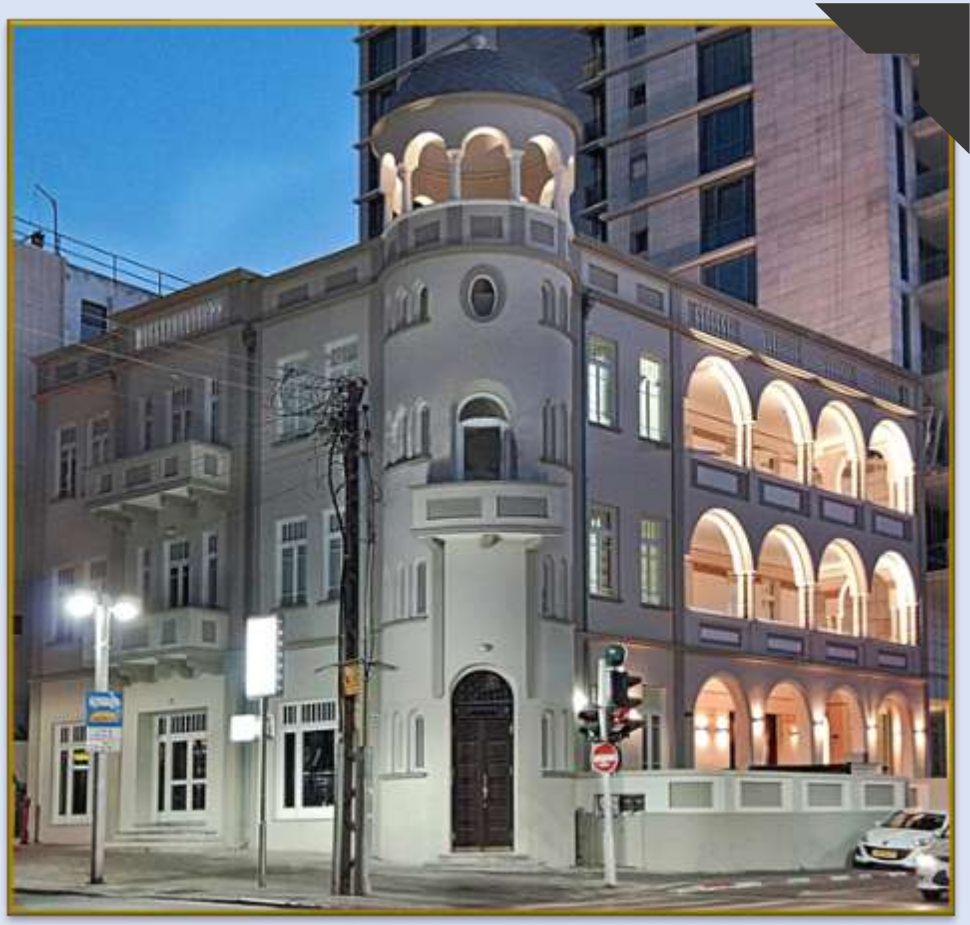

מלון בן נחום בתצלום עכשווי, לאחר שיפוצו. מאחוריו נראה המבנה שהרישיון להקמתו הותנה בשיפוץ המלון.

צילום: ויקיפדיה קומונס

מבט נוסף על מלון "גינוסר", המשתלב בעיר המודרנית, לאחר שעבר שיפוץ ושימור

צילום: אבי אביב, מתוך אתר ויקיפיקי

ב־1921 פנה אל מגידוביץ סלומון גריגורביץ' קזרנובסקי, שגם הוא עלה מאודסה, וביקש ממנו לתכנן ולבנות את מה שנודע לאחר מכן כ"קזינו גלי אביב". מגידוביץ נענה בחיוב, אך מכיוון שחלק מהמבנה נועד להיבנות ממש בתוך הים, על כלונסאות בטון, נעזר במהנדס ארפד גוט, שזה אך עלה ארצה מבודפסט והיה לו ניסיון רב בבניית גשרים. ואכן, הבנייה נעשתה במהירות וביעילות וכבר בקיץ של 1922 נפתח הקזינו לציבור.
בעצם לא היה זה קזינו של משחקי מזל, כי אם בית קפה ומסעדה מפוארת ברמה גבוהה ועד מהרה הוא נעשה למרכז חברתי של כל המי ומי בתל אביב הקטנה.

אלא שמיקומו של הקזינו בתוך מי הים היה בעייתי וסערות החורף גרמו לו נזקים, מנעו את הפעלתו בימי סופה והביאו אותו עד משבר, ממנו לא התאושש. קזרנובסקי פשט רגל והקזינו עבר לידי העירייה, שהחכירה אותו לאנשי עסקים שונים, אך גם הם לא ראו בו ברכה. למרות זאת פעל הקזינו עד 1936, אולם בחורף של אותה שנה ניזוקו עמודי הבניין בסערה עזה במיוחד - והוא נסגר. לאחר שעמד מוזנח כשלוש שנים והפך סכנה לציבור, הרסה אותו העירייה בפיצוץ מבוקר.
מספרים, כי מהלם הפיצוץ נפגע ישיש שישב על חוף הים, בקרבת מקום ולקה בזעזוע מוח. הוא אושפז ב"הדסה" ושם התברר, כי הוא לא אחר מאשר קזרנובסקי, שהקים את הקזינו ובא לצפות בסופו... הוא החלים קמעה אך לא חזר לאיתנו וכשנתיים עוד נראה לעיתים יושב על סלעי החוף, לפני שהלך לעולמו...

קזינו "גלי אביב"

ב־1922 ניגש מגידוביץ, ביחד עם אדריכל שרנופולסקי, לתחרות על משימה משמעותית ביותר עבורו: תכנון בית הכנסת הגדול של תל אביב. בסופו של דבר היה לו רק מתחרה אחד: משרד אדריכלים ירושלמי. ההכרעה בתחרות הופקדה בידיו של מתכנן הערים הסקוטי פטריק גדס והוא קבע, כי תוכנית מגידוביץ-שרנופולסקי היא הטובה מהשתיים וכך הוטלה משימת התכנון ופיקוח הבנייה, על משרדו של מגידוביץ. תוך כדי עבודה התברר הצורך בהתאמות ושיפורים של תוכנית הבניין.

בין השאר נתקלו מגידוביץ ושותפו לפרויקט בבעיה מבנית קשה: כיפת הבניין המתוכננת התגלתה ככבדה מדי והיה חשש שהקירות של בית הכנסת לא יעמדו במעמסה. מגידוביץ הזעיק לעזרה את המהנדס ארפד גוט, שכבר עבד איתו על בניית הקזינו בחוף תל אביב - והוא אכן פתר את הבעיה על ידי תיכנון כיפה קלה בהרבה.

במקביל, גרמו קשיים במימון הפרויקט לעיכוב הבנייה. זו חודשה רק לאחר קבלת תרומה נכבדה מהברון רוטשילד ובית הכנסת נחנך בטקס חגיגי ב־1925.

בסופו של דבר יצא מגידוביץ מרוצה מהפרויקט, כי בזכותו התבסס מעמדו כאדריכל תל אביבי מבוקש.

בית הכנסת הגדול של תל אביב
עם השלמתו ב־1925

צילום: יוסף מאטסון, ספריית הקונגרס בוושינגטון

ברחוב אלנבי ניצב בית כנסת נוסף, שעוצב בידי מגידוביץ: בית הכנסת של מושב זקנים. מרכז הכובד של חזית המבנה הוא שער כניסה מונומנטלי, מקושט בשני עמודים המזכירים את עמודי יכין ובועז, שניצבו בבית המקדש. העמודים תומכים בשלט של אריחי קרמיקה עם הכתובת "בית הכנסת מושב זקנים". מעליו חלון זכוכית צבעונית בצורת קשת, הנתמכת על ידי עמודונים.

בית הכנסת של מושב זקנים ברחוב אלנבי
תצלום: יגאל זלמנסון, מתוך אתר פיקיוויקי

המבנה, שהוקם ב־1926, נעול כיום, כי הקשישים המתגוררים במושב הזקנים הסמוך אינם דתיים. בית הכנסת הוכרז כבניין לשימור, אך הוצאות שיפוצו נאמדות בכמיליון שקל ועד כה טרם נמצא המקור למימונו.

ב־1922 עיצב מגידוביץ בית מגורים למשפחת ברסקי, ברחוב מזא"ה 10. הפעם נתן לחדר המדרגות של הבית עיצוב של מגדל עגול, עם שיני חומה בראשו ובכך שיווה לכל המבנה תדמית של טירה אירופית מימי הרנסאנס. במשך הזמן עבר הבניין תהפוכות שונות: לאחר שמשפחת ברסקי מכרה אותו הוא הפך לבית חולים של 30 מיטות, בשם "סנטוריום עין גדי", בניהולו של ד"ר חיים שטיין.

לאחר שנים הוא הפך לבית חולים גריאטרי בשם "הדר לזקן" ובמשך הזמן הוכנסו בו תוספות ושינויים רבים. בסופו של דבר הוא הוכרז כאתר לשימור ובעליו החדשים קיבלו רשות לבנות בצמוד לו בית דירות - תמורת שחזור המבנה הישן ושימורו. השימור הסתיים ב־2012 וכיום ממשיך המבנה כמקודם, לקשט את רחוב מזא"ה...

בית ברסקי כיום,
לאחר שיחזורו
תצלום: אבישי טייכר,
מתוך אתר פיקיוויקי

עבודתו של מגידוביץ בשוק הפרטי, בנוסף לתפקידו כמהנדס העיר, משכה עד מהרה אש מצד אדריכלים חדשים שהגיעו לתל אביב וסברו שהתחרות שלו אינה הוגנת. בלחצם, הוקמה ועדת חקירה, אך לאחר חודשים רבים היא הגיעה למסקנה שאין כל פגם בעבודתו של מגידוביץ בעיריה, במקביל לעבודותיו הפרטיות. עם זאת, גבר הלחץ עד כדי כך, שמגידוביץ החליט להגיש את התפטרותו וזאת נכנסה לתוקפה בסוף 1923. בערך באותה תקופה סיים מגידוביץ את בניית ביתו הפרטי, שנועד למגורי המשפחה ובחלק ממנו התמקם גם משרד האדריכלים שלו. הבית עמד על תילו (בתצלום למטה) ברחוב מוהילובר 23, עד שב־2016 נהרס ובמקמו נבנה בניין דירות רב קומתי.

שלט קרמיקה גדול זה התנוסס בחזית הבית.
שלט קרמיקה אחר, שעליו הכתובת "ברוכים הבאים", היה צמוד למשקוף הכניסה הראשית

אדריכל יהודה מגידוביץ
משרד טכני לבנין בתים, תכניות, תמציתים
השגחה טכנית
רחוב מוהילובר בית פרטי

מודעה שפירסם מגידוביץ, בה ציין את תחומי פעילותו ושכתובת משרדו היא "רחוב מוהילובר בית פרטי"...

סיפור **אין כמו האנשים שבנו את הארץ**

כאשר סיים מגידוביץ את תפקידו כמהנדס העיר, כבר היה אדריכל מבוקש מאוד ומשהתפנה לעסוק רק באדריכלות, זרמו אליו הצעות עבודה רבות מאוד. כיום קשה לדעת כמה בניינים ברחבי תל אביב תוכננו על ידיו, שכן בתקופת עבודתו בעירייה נרשמו חלק מעבודותיו תחת שמות של אדריכלים אחרים, אבל ההערכה המקובלת היא שתיכנן והשגיח על הבנייה של מאות בתים. יש אומרים – 500!
מלבד כל אלה, היה מגידוביץ גם איש ציבור. בין השאר היה חבר פעיל במועצת מפלגת הציונים הכלליים, בוועד הפועל של הסתדרות בעלי בתים, בוועד המפקח של גימנסיה "הרצליה" ועוד.

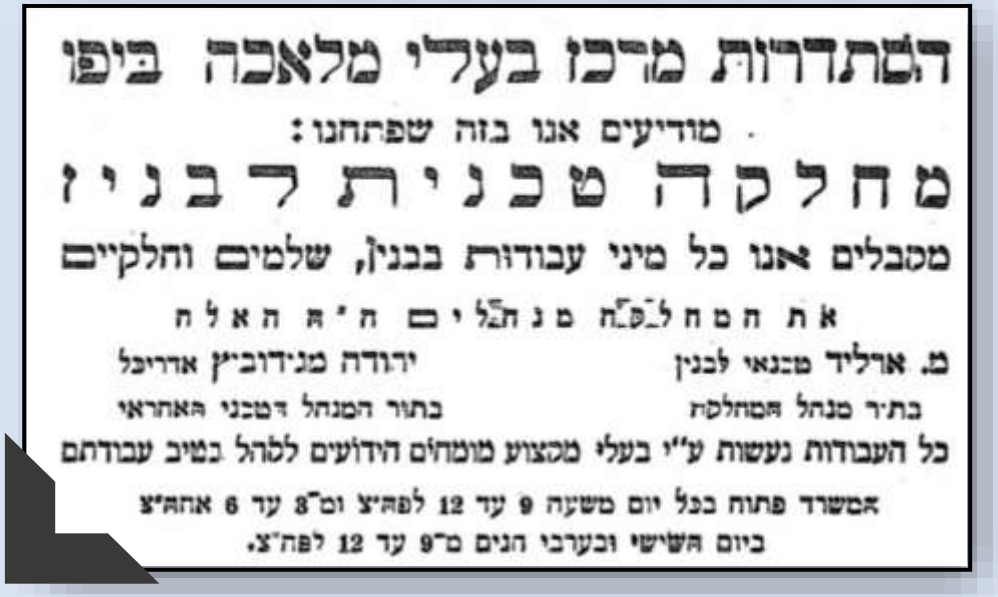
הסתדרות מרכז בעלי מלאכה ביפו

מודיעים אנו בזה שפתחנו:

מחלקה טכנית לבניין

מבלים אנו כל מיני עבודות בבנין, שלמים וחלקיים

את המחלקה מנהלים ח' ח' האלח

מ. אורליד מבנאי לבנין — יהודה מגידוביץ אדריכל

בתי מנהל המחלקה — בתור המנהל הטכני האחראי

כל העבודות נעשות ע"י בעלי מקצוע מומחים הידועים לנהל בטיב עבודתם

אשרד פתוח בכל יום משעה 9 עד 12 לפה"צ וכ"ז עד 6 אחה"צ

ביום הששי ובערבי הגים מ"9 עד 12 לפה"צ.

מודעה זו, שפורסמה בעיתון "דאר היום" ב־17.8.1923 עשויה להעיד כי בעת שהחליט לסיים את עבודתו כמהנדס העיר, היה מגידוביץ פתוח לכל הצעת עבודה – ואלה אכן הגיעו אליו בשפע...

אחד הבתים שתכנן מגידוביץ מייד לאחר עזיבת העירייה היה בית לוין, הניצב גם בימינו בשדרות רוטשילד.
"אין פלא, שבית לוין נחשב בזמנו לאחד הבתים המפוארים והמרשימים ביותר בתל אביב. גם היום, הנוכחות האדריכלית שלו מקרינה הוד והדר על סביבתה." במילים אלה פותח האדריכל גלעד דובשני את הפרק על בית לוין בספרו על מגידוביץ שיצא לאור ב־1993 - ודברים אלה תקפים גם לימינו.
הבית נבנה ב־1924 בקרן הרחובות שד"ל ושדרות רוטשילד, למען משפחת לוין שעלתה ארצה מארצות הברית. מגידוביץ עיצב אותו בדמות טירה אירופית עתיקה, עם מגדל בזווית החיבור של שני אגפי המבנה. לאחר פטירתו של אבי המשפחה נמכר הבית ואז התמקמו בו בית ספר ללימוד אנגלית וסניף קטן של "בנק לתועלת האשראי".
בימי מלחמת העולם השנייה התדרדר מצבו של המבנה ובעליו ביקש להורסו ולבנות במקומו בית משרדים ומלון בן ארבע קומות, אלא שלפני שבקשתו אושרה, פרצה מלחמת העצמאות והבית נתפס על ידי מפקדת "ההגנה".

בית לוין בשדרות רוטשילד 48 כיום. ברקע - מגדל "אלרוב"
תצלום: ויקיפדיה קומונס

בתום המלחמה הוחזר הבית לבעליו והושכר לשגרירות ברית המועצות, אולם זו עזבה אותו ב־1953, לאחר שהתפוצצה בו פצצה, שהושלכה כמחאה על דיכוי יהודי רוסיה באותה עת.

לאחר עזיבת השגרירות, פעלו בבניין משרדי חברות שונות ומצבו התדרדר והלך.
ב־1990 רכשה אותו חברת "אלרוב", שביקשה להקים במקומו בניין משרדים רב קומתי. העיריה הסכימה לכך, בתנאי שהבניין הישן לא ייהרס ויעבור שימור יסודי. ואכן הבית שופץ ב־1998, תוך שימור ושיחזור חזיתות הבית, בתכנונו ובפיקוחו של אדריכל אמנון בר אור, המתמחה בשימור מבנים היסטוריים.

וכך חזר הבניין להיות פנינה, המפארת שוב את שדרות רוטשילד.

אחד המבנים הגדולים ביותר שעיצב מגידוביץ בסגנון האקלקטי הוא "בית העמודים", העיצב בקרן הרחובות התבור ורמב"ם בתל אביב. הבית הוקם על שלושה מגרשים צמודים והוא בעצם שלושה בנייני דירות צמודים, כשלכל אחד מהם חדר מדרגות נפרד. השם "בית העמודים" ניתן לו, כי מגידוביץ קישט אותו בשורות של עמודים. כשהוקם הבית ב־1927 הוא נחשב לאחד הגדולים והמפוארים בעיר, ובעליו, נתן זלמן ברון שעלה ארצה מאמריקה, התגורר עם אימו באחת מדירותיו. לאחר זמן, מכר ברון את המבנה המרשים ומאז התחלפו הבעלים כמה פעמים.
כיום הבית מיועד לשימור, עם הגבלות מחמירות.

"בית העמודים"

מטבע הדברים, לא כל המבנים שתיכנן מגידוביץ היו "בתי חלומות" פרטיים. ככל שהתפתחה תל אביב ואוכלוסייתה גדלה, הוא עסק יותר ויותר בבניית בתי דירות, או משרדים, שתוכננו מלכתחילה להשכרה. כזה היה הבית ברחוב פלורנטין 14 שנקרא בית סטרלינג על שם בעליו. הבית נבנה ב־1926 ובשלב מסוים הוכרז כבניין לשימור. בעקבות זאת הוא שופץ ב־2018 על ידי האדריכלית ניצה סמוק, הוחזר לו פארו הראשוני וכיום הוא מהווה חלק מפרויקט התחדשות השכונה.

בית סטרלינג

פסאז' פֶּנְסְק, ברחוב הרצל 16, היה הבניין הראשון בעיר, שתוכנן מראש להשכרת חנויות ומשרדים כאחד.

לדברי גלעד דובשני, בספרו על מגידוביץ,
"האקלקטיקה הרומנטית של תל אביב הקטנה פינתה את מקומה לאקלקטיקה רציונאלית בינלאומית באופיה... (מגידוביץ)
יצר כאן חזית בניין ברחוב מסחרי של עיר גדולה".

פסאז' פנסק
תצלום מלפני השיפוץ:
ויקיפדיה, יעקבלבה

בתחילה, ב־1924, היה זה בניין בן שלוש קומות. שלוש שנים לאחר מכן הוסיף לו מגידוביץ קומה רביעית. היה זה הבניין הראשון בתל אביב שהותקנה בו אז מעלית, לטובת בית הקפה שנפתח על גגו. אולם במשך השנים הוזנח הבניין ואיבד את הדרו, עד שב־2011 שכרו היזמים רותי ומתי ברודו את כל המבנה ושיפצו אותו חלקית עם משרד האדריכלים +AN הנמצא כיום בבניין. הם השכירו את חדריו למשרדים שונים ופתחו בחצרו הפנימית מסעדה פופולרית, ששמה, איך לא - "הרצל 16"...

המעלית לבית הקפה שבקומת הגג

תצלומים: ויקיפדיה, עובד כהן

שלט הכוונה למעלית

הדילוג של מגידוביץ מהסגנון האקלקטי לסגנון הבינלאומי (להלן) בולט בשני מבנים שתיכנן למען משפחת אסתר ומשה נתנאל. השניים, שהגיעו מעדן ב־1926, היו בעלי אמצעים והשקיעו רבות בשוק הנדל"ן התל אביבי. ב־1931 הם הזמינו את מגידוביץ לתכנן עבורם בית דירות ברחוב רמב"ם פינת אלנבי.

מגידוביץ היה אז בתקופת הפרידה שלו מהסגנון האקלקטי, אבל עדיין לא נכבש על ידי הסגנון הבינלאומי. על כן בחר לעצב את בית הזוג נתנאל בסגנון של ארט־דקו, עם קווים ישרים וזוויתיים, אבל כבר ללא עמודוני קישוט.

בית נתנאל
בקרן הרחובות אלנבי־רמב"ם
תצלום: מיכאל יעקובסון

בתחילת שנות ה־30 הופיע באירופה סגנון בנייה חדש, שאחד ממבשריו הראשונים היה בית הספר לעיצוב "באוהאוז" בגרמניה. סגנון זה התבטא ב"נקיונו": קווים ישרים בלבד, ללא כל קישוטים "מודבקים", כגון עמודונים או פיתוחי אבן.

הסגנון החדש, שהיה זול יותר לבנייה מקודמו, נקלט במהירות ועד מהרה התפשט ברחבי העולם ועל כן זכה בכינוי "הסגנון הבינלאומי".

עם כל חיבתו של מגידוביץ לסגנון הבנייה האקלקטי, הוא השתלב עד מהרה בסגנון המודרני ומאז שולט הסגנון הזה בכל עבודותיו.

אחד הבתים הראשונים שבנה מגידוביץ בסגנון זה הוא בית דייוויס ברחוב נחלת בנימין 39.

גלעד דובשני אומר בספרו על מגידוביץ, כי "בית דייוויס הינו אחד הבניינים המעניינים ביותר שנבנו בתל אביב בסגנון הבינלאומי. הוא מאחד... מסורת עבר עם שפה אדריכלית חדשה."

צילום בן ימינו: GOOGLE MAPS

בית דייוויס, שתוכנן על ידי מגידוביץ בקווי הסגנון הבינלאומי הישרים והסימטריים

יש לשער, שהמעבר של מגידוביץ לסגנון הבאוהאוז בתל אביב הוקל כאשר בנו, רפאל, הצטרף למשרדו ונטל חלק בעיצוב המבנים הרבים שתוכננו בו באותם ימים. רפאל, שהיה בוגר הגימנסיה "הרצליה", הלך בדרכי אביו ובשנים 1931 - 1934 למד הנדסה אזרחית באוניברסיטת המלכה מרי בלונדון. בשובו ארצה הצטרף, כאמור, למשרד האדריכלות של אביו והיה מעורב עמוקות בעיצוב המבנים שתוכננו בו בסגנון הבינלאומי. שותפות זאת הסתיימה ב־1937, כאשר רפאל נעשה מהנדס העיר ברמת גן - תפקיד בו החזיק בהפסקות עד 1950. במסגרת תפקידו זה תיכנן רפאל את בית עיריית רמת גן, בקווי הסגנון הבינלאומי. הבניין הוקם בשנים 1941 - 1942 והוא משמש את העירייה עד ימינו.

מגידוביץ (בחליפה כהה, עם עניבה) ולצידו בנו רפאל (במקטורן פתוח), מבקרים באתר בנייה של אחד הבתים שעיצבו יחדיו בתל אביב, בשנות ה־30

ב־1955 הקים רפאל משרד מהנדסים משלו, שתיכנן במשך השנים את מגדלי מגידו בירושלים, מפעל "אבן צוק" ביבנה, מבני מגורים ברמת גן ועוד.
הבן השני של מגידוביץ, אבשלום, עבר בתחילה מסלול דומה לזה שעבר אחיו רפאל: הוא סיים את גימנסיה "הרצליה" ולאחר מכן נסע ללמוד הנדסה בארצות הברית. אלא שלאחר שסיים את לימודיו, הותקפה ארצות הברית על ידי יפן. במקום לחזור ארצה, התנדב אבשלום לחיל ההנדסה של צבא ארה"ב, נשלח לחזית האוקיינוס השקט מול היפאנים וכשהסתיימה המלחמה נשאר בארצות הברית.

בית מגנט בשדרות רוטשילד 93, שתוכנן על ידי מגידוביץ ב־1934, מהווה דוגמה למופת של סגנון הבאוהאוז - והוכחה ברורה לכך שהאדריכל הוותיק הפנים ביסודיות את עקרונות הסגנון הזה.

לדברי גלעד דובשני, "הטיפול העייני (של מגידוביץ - ב.ג.) במרכיבי הבניין ברוח הסגנון הבינלאומי, עם פרופורציות גיאומטריות ברוח האקדמיה, מקנות לו הופעה אדריכלית מהמרשימות שבין בנייני סגנון זה בתל אביב."
בעלי הבית המקוריים היו משה ובתיה מגנט, קרובי משפחה של מגידוביץ. בשנות ה־30 היה משה מגנט שותף במפעל הסיליקט, שייצר רבבות לבנים ביום לענף הבניין בתל אביב. בשלב מסוים נסגר המפעל ומשה פנה לשוק המקרקעין.
כיום הבית מיועד לשימור.

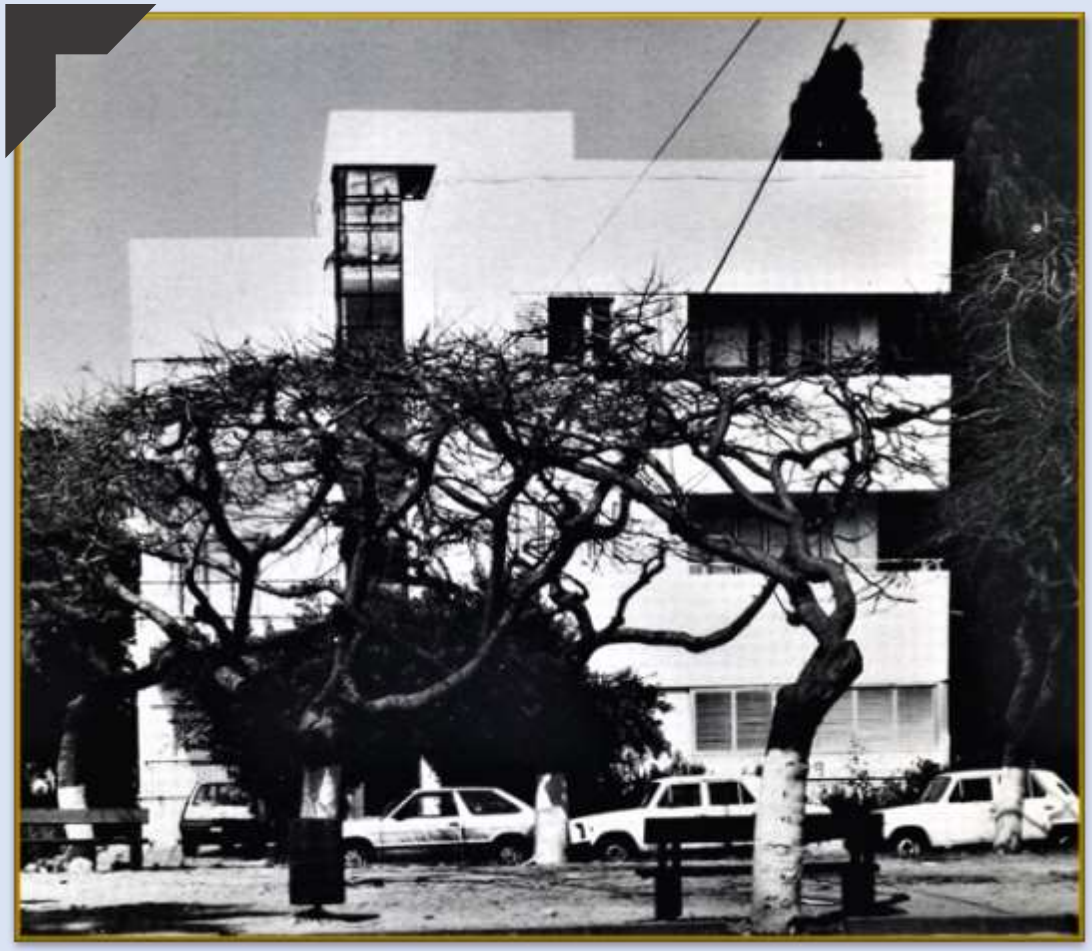

בית מגנט בתצלום משנות ה־90.
בימינו הבית אפוף בצמחיה
עבותה, המסתירה אותו

ב־1936 חזרו אסתר ומשה נתנאל אל מגידוביץ והזמינו אצלו תוכניות לבניין קולנוע בכיכר דיזנגוף. הפעם כבר היה מגידוביץ מקובע על הסגנון הבינלאומי ובוודאי נעזר בכך על ידי רפאל בנו, שעדיין היה אז שותף במשרדו. גורם נוסף שהשפיע עליו היה העובדה שהאדריכלית ג'יניה אוורבוך עיצבה ב־1934 את הקווים המנחים לכל המבנים המקיפים את הכיכר: חזות אחידה, לבנה וקשתית, המודגשת על ידי מרפסות מעוגלות במקצת עם מעקות בנויים ומטויחים. בכך היא יצרה תבנית של מעגל רציף של בניינים דומים, המקיף את הכיכר. התוצאה הייתה מרשימה ביותר ומהווה דוגמה מובהקת לאידיאל "העיר הלבנה", שראשי תל אביב באותם ימים שאפו לעצב בו את העיר כולה.

הבנייה הסתיימה ב־1939 והקולנוע, שהיו בו אלף מקומות ישיבה, נפתח בהקרנת הסרט המצויר "שלגיה ושבעת הגמדים", של וולט דיסני...
בתחילה נקרא המקום "קולנוע כיכר דיזנגוף", אך שנים ספורות לאחר מכן הוחלף שמו ל"קולנוע אסתר", כמחווה לאסתר נתנאל.
בסוף המאה ה־20, כאשר מספר המבקרים בקולנוע בכלל ירד והלך, נסגר גם קולנוע אסתר. במקומו פתחו בעליו ב־2001 את מלון הבוטיק הראשון מסוגו בארץ, והוא מקושט במזכרות שונות מימיו כקולנוע: שתי מכונות הקרנה של סרטי צלולואיד, מודעות על סרטים, תצלומים ועוד.

משמאל:
בניין קולנוע אסתר, כיום מלון סינמה
תצלום: שאולה הייטנר, מתוך אתר פיקיוויקי

יהודה מגידוביץ
בשנותיו האחרונות

המחצית השנייה של שנות ה־30 לא היטיבה עם מגידוביץ. לאחר שבנו רפאל נעשה מהנדס העיר רמת גן, פתח מגידוביץ משרד נוסף בנתניה, בשיתוף עם אדם אחר, אך השותפות לא צלחה והמשרד נסגר שנה אחת בלבד לאחר שנפתח. מלחמת העולם השנייה, שפרצה ב־1939, גרמה למשבר בשוק הנדל"ן ובית דירות להשכרה שבנה בעצמו, על מגרש שקנה ברחוב התבור 26, נותר ללא דיירים. יצוא התפוזים לבריטניה פסק לחלוטין ופרדס שרכש מגידוביץ בתקופת השפע הפך למקור נוסף להפסדים, והעיקר: כל ענף הבנייה בארץ הושבת בימי המלחמה ומשרדו כמעט לא קיבל הזמנות עבודה חדשות. הקושי העיקרי נבע מכך, שבתקופת השפע נטל מגידוביץ הלוואות נכבדות מהבנקים, למימון תוכניותיו הפרטיות – והלוואות אלה היה חייב להחזיר במועדן.

אולם לא איש כמגידוביץ ירים ידים. הוא לא ויתר, השקיע מאמצים גדולים בפתרון בעיותיו הכלכליות ועל אף המלחמה העולמית הצליח להיחלץ, כבר לקראת סופה, מכל החובות שצבר בתקופת השפל. אלא שתקופת הרווחה הזאת הייתה קצרה. ב־1954 לקה מגידוביץ בשטף דם במוח, נעשה מוגבל בדיבור ובתנועה ונאלץ לפרוש מעבודתו.
יהודה מגידוביץ נפטר ב־1961 בגיל 75 והובא למנוחות בבית העלמין בקריית שאול.

סיפור **אין כמו האנשים שבנו את הארץ**

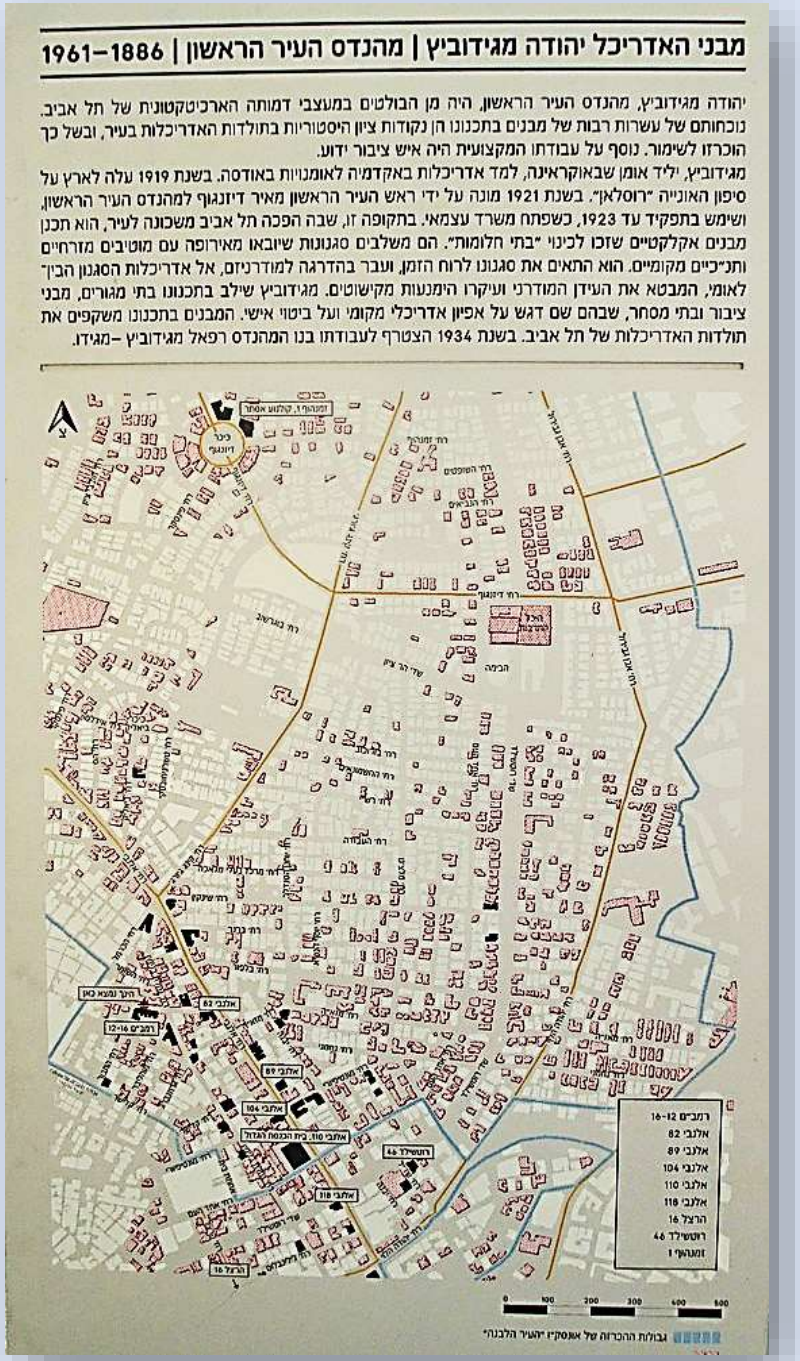
מבני האדריכל יהודה מגידוביץ | מהנדס העיר הראשון | 1886–1961
יהודה מגידוביץ, מהנדס העיר הראשון, היה מן הבולטים במעצבי דמותה הארכיטקטונית של תל אביב. נוכחותם של עשרות רבות של מבנים בתכנונו הן נקודות ציון היסטוריות בתולדות האדריכלות בעיר, ובשל כך הוכרזו לשימור. נוסף על עבודתו המקצועית היה איש ציבור ידוע.
מגידוביץ, יליד אומן שבאוקראינה, למד אדריכלות באקדמיה לאומנויות באודסה. בשנת 1919 עלה לארץ על סיפון האונייה "רוסלאן". בשנת 1921 מונה על ידי ראש העיר הראשון מאיר דיזנגוף למהנדס העיר הראשון, ושימש בתפקיד עד 1923, כשפתח משרד עצמאי. בתקופה זו, שבה הפכה תל אביב משכונה לעיר, הוא תכנן מבנים אקלקטיים שזכו לכינוי "בתי חלומות". הם משלבים סגנונות שיובאו מאירופה עם מוטיבים מזרחיים ותכניים מקומיים. הוא התאים את סגנונו לרוח הזמן, ועבר בהדרגה למודרניזם, אל אדריכלות הסגנון הבין־לאומי, המבטא את העידן המודרני ועיקרו הימנעות מקישוטים. מגידוביץ שילב בתכנונו בתי מגורים, מבני ציבור ובתי מסחר, שבהם שם דגש על אפיון אדריכלי מקומי ועל ביטוי אישי. המבנים בתכנונו משקפים את תולדות האדריכלות של תל אביב. בשנת 1934 הצטרף לעבודתו בנו המהנדס רפאל מגידוביץ –מגידו.
רחוב דיזנגוף
רחוב בן יהודה
רחוב אלנבי
רחוב הרצל
רחוב שינקין
רחוב נחלת בנימין
רחוב מונטיפיורי
רחוב לילינבלום
רחוב אחד העם
רחוב בוגרשוב
רחוב הירקון
רחוב פרישמן
רחוב מאזה
רחוב נחמני
רחוב שד' רוטשילד
רחוב שד' בן ציון
רחוב שד' הר ציון
רחוב שד' ירושלים
רחוב שד' נורדאו
רחוב שד' ירושלים
רחוב שד' נורדאו
רחוב שד' בן ציון
רחוב שד' הר ציון

סיפור **אין כמו האנשים שבנו את הארץ**

מקורות:

- אמנון בר אור, **שימור בית לוין**, האנציקלופדיה העירונית תל-אביב 100
- ג. משעולי (גבריאל צפרוני), **"היה היה קזינו"** במדור "בשולי הדרך", "מעריב" 15.6.79
- גלעד דובשני, **ארדיכל יהודה מגידוביץ**, הוצאת משרד הביטחון, 1993
- מיכאל יעקובסון, **תגידו על מגידוביץ כבר שמעתם?** X-NET
- עופר אדרת, **מלון הפאר של תל אביב מתחדש באלנבי**, "הארץ" סוף שבוע, 25.11.11 רות בקי, **"להתחיל מבראשית"**, הוצאת "מערכות", 1988
- רות מגידו־חצרוני, **"סבא ענק"**

הערת המעצב:

במחווה לעיר הראשונה, הטקסט המלווה את דפי מצגת זו, מופיע בפונט "תל אביב מודרניסטי", בסגנון הבינלאומי. הוא חלק ממשפחת אותיות שנוצרה בפרויקט מחקר שילוט היסטורי בעיר תל אביב.
עיצב ינק יונטף, סטודיו "פונטף"

אנו מכבדים את זכויותיהם של בעלי זכויות יוצרים ומשקיעים מאמצים באיתור בעלי זכויות יוצרים לצורך שימוש בחומרים המופיעים באתר. השימוש נעשה על פי סעיף 27א לחוק זכויות יוצרים תשס"ח-2007, ואם לדעתכם נפגעה זכותכם כבעלים של זכויות יוצרים בחומר המופיע באתר זה, הנכם רשאים לפנות באמצעות דואר אלקטרוני לכתובת: info@hamoreshet.org.il בבקשה לחדול מעשיית השימוש ביצירה, וציינו שם מלא ומספר טלפון, וצרפו צילום מסך וקישור לדף הרלוונטי באתר.

הפקה: מתנדבי קבוצת אבני מורשת – תקשורת לנכסי מורשת מוחשית [12/2023]
ליקט, כתב וערך: בני גבירצמן
עיצוב: זאב הררי

אבני מורשת